

ROMAN MARCINKOWSKI

Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0001-9646-1191

Tannaickie rozważania wokół tematu biczowania i fałszywych świadków¹

DOI: doi.org/10.26142/stgd-2020-031

Streszczenie: Celem tego opracowania jest przede wszystkim przedstawienie rozważań twórców Miszny dotyczących biczowania. Wiele materiału na ten temat dostarcza traktat Miszny *Makot* ('Uderzenia', 'Razy'), który omawia przepisy prawne, wskazuje rodzaje przewinień zagrożonych tą karą oraz podaje sposoby jej wykonania. Traktat *Makot* łączy to z krzywoprzysięzcami, wobec których w określonych przypadkach stosowano tę karę. Dlatego artykuł obejmuje także to zagadnienie.

Treść traktatu *Makot* stanowi podstawę tego opracowania, w którym celowo wybrano te fragmenty, które wiążą się bezpośrednio lub pośrednio z podjętym tematem. Dlatego odwrócono kolejność, żeby od razu skupić się na omówieniu kary chłosty, co zostało wyjaśnione w trzecim rozdziale traktatu i w pierwszych trzech lekcjach pierwszego rozdziału, który także zajmuje się krzywoprzysięzcami.

Słowa kluczowe: Judaizm, Miszna, *Makot*, chłosta/biczowanie, krzywoprzysięzcy

The Tannaim Meditations on the Subject of Flogging and False Witnesses

Abstract: The purpose of this study is primarily to present the deliberations of the authors of the *Mishnah* regarding flogging. Much material on this subject can be found in the *Mishnah* tractate *Makkot* ("Lashes", "Stripes") which discusses legal regulations, points out offences that are subject to this penalty

---

¹ Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2020-2025, nr projektu 22H 18 0183 87.

and gives the methods of executing a sentence. The *Makkot* tractate combines this with the false witnesses against whom this punishment was applied under certain conditions. That is why the study also includes this issue.

The content of the *Makkot* tractate is the basis for this study, where the passages that are directly or indirectly related to the topic were purposely selected. The order was therefore reversed, in order to focus immediately on discussing the punishment of flogging, which was clarified in the third chapter of the tractate and in the first three paragraphs of the first chapter, which also deals with false witnesses.

Keywords: Judaism, Mishnah, *Makkot*, flogging, false witnesses

Wiele materiału na temat biczowania dostarcza zawierający tylko trzy rozdziały traktat *Makot* ('Uderzenia', 'Razy'), który omawia przepisy prawne, wskazuje rodzaje przewinień zagrożonych tą karą oraz podaje sposoby jej wykonania, szczególnie w trzecim rozdziale. Traktat Miszny *Makot* stanowił wcześniej część traktatu *Sanhedryn* i był zamieszczany na jego końcu. Traktat *Sanhedryn* w ostatnich rozdziałach wyjaśnia zagadnienia prawne związane z czterema karami śmierci: ukamienowaniem (omówione w siódmym i ósmym rozdziale), spaleniem i ścięciem (rozdziały dziewiąty i dziesiąty) oraz uduszeniem (rozdział jedenasty). Wspomniane kary zatwierdzał sąd składający się z dwudziestu trzech sędziów. Wymienia się je według ustalonego porządku, zgodnie z oceną tannaitów, czyli twórców Miszny, od bardziej surowych do mniej dokuczliwych czy bolesnych, co miało swoje znaczenie w przypadku winowajcy podlegającego dwom karom, gdyż wówczas stosowano surowszą z nich. Uzupełnienie stanowiło omówienie kary chłosty, co wpisywało się w zakończenie traktatu *Sanhedryn*, w którym tannaici zajmowali się fałszywie świadczącymi, a to przecież od samego początku wyjaśnia traktat *Makot*, który odróżnia *ed zomem* (dosł. 'knujący świadek') od *ed szeker* (dosł. 'kłamliwy świadek'). *Ed zomem* to ktoś zeznający fałszywie, że był świadkiem jakiegoś zdarzenia niezależnie od tego, czy samo zdarzenie było prawdziwe, czy nie, a *ed szeker* to fałszywy świadek, dający kłamliwe świadectwo w samej sprawie. Amoraici, twórcy Gemary, zastanawiają się, dlaczego ostatnia lekcja (zwana też miszną) traktatu *Sanhedryn* stosuje wyjątki w traktowaniu 'knujących świadków'. Według tej lekcji wszyscy *edim zomemim* podlegają tej samej karze śmierci, do której przyczyniłoby się ich fałszywe świadectwo. Wyjątki stanowią tu knujący fałszywie przeciw córce kapłana: 'Fałszywie świadczący przeciw córce kapłana i ten, kto utrzymuje z nią intymne relacje – wszyscy fałszywi świadkowie od razu ponoszą tę samą karę śmierci, [na którą skazano by tych, przeciw którym fałszywie świadczyli,] z wyjątkiem fałszywie świadczących przeciw córce kapłana i utrzymującego z nią intymne relacje' (Sanh 11,6). Podobnie też do

traktatu *Sanhedryn* odnosi się ostatnia lekcja pierwszego rozdziału traktatu *Makot*, co potwierdza, że stanowiły one wcześniej jedną całość. Majmonides jednak opowiada się za samodzielnym traktowaniem *Makot* jako uzupełnienia do traktatu *Sanhedryn*, co opiera na wersecie Tory świadczącym, że tylko sędziowie mogą skazywać na kary i nadzorować ich przebieg, co w szczególności odnosi się do kary chłosty: 'A kiedy niegodziwy zasłuży na karę chłosty, to każe go położyć sędzia i w jego obecności uderzać w liczbie odpowiadającej jego niegodziwości' (Pwt 25,2).

Traktat *Makot* składa się z trzech rozdziałów: pierwszy omawia prawo dotyczące 'knujących świadków' (*edim zomemim*), drugi zajmuje się prawem ucieczki i miastami ucieczki, a trzeci odnosi się do biczowania. Treść traktatu *Makot* stanowi podstawę tego opracowania, w którym celowo wybrano te fragmenty, które wiążą się bezpośrednio lub pośrednio z podjętym tematem. Dlatego odwrócono kolejność, żeby od razu skupić się na omówieniu biczowania, co zostało wyjaśnione w trzecim rozdziale i w pierwszych trzech lekcjach pierwszego rozdziału, który zajmuje się krzywoprzysięzcami, gdyż w określonych przypadkach za krzywoprzysięstwo wymierzano karę chłosty. Sama nazwa traktatu *Makot* ('Uderzenia', 'Razy') została zaczerpnięta z wersetu Tory Pwt 25,3.

Traktat *Makot*, na co już wyżej wskazano, omawia przepisy prawne dotyczące biczowania, wskazuje rodzaje przewinień zagrożonych tą karą oraz podaje sposoby jej wykonania, szczególnie w trzecim rozdziale. Pierwsza lekcja tego rozdziału zajmuje się tymi, którzy podlegają karze chłosty. Wyróżnia się ich trzy podstawowe kategorie. Do pierwszej należą ci, którzy przekroczyli zakaz zagrożony karą wytępienia *karet*², co nie skutkuje karą śmierci nałożoną sądownie, np. ten, kto podczas Pesach nie zachował zakazu spożywania kwasu (*chamec*)³. Jeśli ktoś go wcześniej ostrzegł, że grozi mu za to kara chłosty, a ten nie usłuchał, to zostanie wychłostany. Druga kategoria obejmuje tych, którzy przekraczają zakaz zagrożony karą śmierci z ręki niebios, np. ten, kto spożywa produkt, z którego nie wydzielono dziesięcin (*tewel*). Do trzeciej kategorii zalicza się tych, którzy łamią przykazania negatywne (zakazy), co pociąga za sobą czyn, np. ten, kto spożywa jednocześnie mięso i mleko.

Chłoscie podlega dwudziestu jeden zagrożonych karą *karet* i osiemnastu zagrożonych karą śmierci z ręki niebios, a stu sześćdziesięciu ośmiu chłostanych nie podlega karze *karet* i karze śmierci z ręki niebios. W sumie daje to 207 różnych

---

² Karet – 'wytępienie', 'wycięcie', 'przedwczesna śmierć' (jako kara boska). Wyłączenie ze wspólnoty (Wj 12,15; Rdz 17,14), które pierwotnie oznaczało uśmiercenie, potem ograniczono się tylko do 'pobożnego' życzenia, aby Bóg zechciał pomścić grzech śmiertelny przestępcy jego wczesną śmiercią.

³ Por. R. Marcinkowski (red.), *Miszna: Moed (Święto)*, Warszawa 2014, cytowane dalej jako: *Miszna: Moed (Święto)*, s. 95.

przypadków podlegających karze chłosty⁴. Miszna w traktacie *Makot* tak to ujmuje:

„Oto ci, którzy podlegają chłości⁵: spółkujący ze swoją siostrą, z siostrą swojego ojca, z siostrą swojej matki, z siostrą swojej żony, z żoną swojego brata, z żoną brata swojego ojca lub z miesiączkującą⁶; arcykapłan, który poślubił wdowę⁷, zwykły kapłan, który poślubił oddaloną lub *chaluę*, Izraelita, który poślubił *mamzeret* lub *netinę*⁸ albo też córka Izraelity, która wyszła za *natina* lub *mamzera*. [Jeśli arcykapłan poślubił] wdowę, która była również oddalona⁹, to podlega [karze] chłosty z dwóch tytułów¹⁰. [Jeśli zwykły kapłan poślubił] oddaloną, która była także *chaluca*¹¹, to podlega [karze] tylko z jednego tytułu¹².”¹³ (3,1)

Ta miszna kontynuuje wyliczanie tych, którzy podlegają chłości. Rozpoczyna od zagrożonych karą wyłączenia *karet*, a w dalszej części tej lekcji wymienia się tych, których kara wyłączenia *karet* nie dotyczy:

⁴ Por. Kehati, P., *Misznajot mewaorat*, Jeruzalaim 2003 oraz przekład na język angielski: Kehati, P., *The Mishnah. A New Translation With a Commentary*, Transl. R. Fisch, Jerusalem 1994 (cytowane dalej jako: Kehati), Mak 3,1.

⁵ Hebr. *lokin* – ‘przyjmujący razy’.

⁶ Ci wszyscy podlegają karze wyłączenia *karet*, ale nie karze śmierci na podstawie sądowego wyroku, por. Ket 3,1; Marcinkowski, R., *Miszna: Naszim (Kobiety)*, Wstęp, przekład z języka hebrajskiego i opracowanie: Roman Marcinkowski, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016, cytowane dalej jako: *Miszna: Naszim (Kobiety)*, s. 154-155. Ta miszna poucza, że karze się chłostą podlegających *karet*, a podlegających karze śmierci na mocy wyroku sądowego nie karze się chłostą, por. Albeck, Ch., *Szisa Sidre Miszna* (hebr. Sześć Porządków *Miszny*), Jeruzalaim (Jerozolima) 2008, s. 228, cytowane dalej jako: Albeck IV 228; Kehati, tamże.

⁷ Arcykapłan nie może poślubić wdowy (ani oddalonej), zwykły kapłan rozwiedzionej, a Izraelita *mamzeret* (Kpł 21,7.14; Pwt 23,3). *Chaluca* jest zabroniona dla kapłana na mocy wyroku *Soferim*. Karze się go chłostą za nieposłuszeństwo wobec prawa rabinicznego.

⁸ Żyd, który poślubił *mamzeret*, złamał zakaz Tory: ‘bękart nie wejdzie do Zgromadzenia Pana’ (Pwt 23,3), a jeśli poślubił *netinę*, złamał zakaz króla Dawida zabraniającego potomkom Gibeonitów wchodzić do Zgromadzenia Izraela, por. Joz 9,37; *Miszna: Naszim (Kobiety)*, s. 445. Niektórzy odnoszą to także do zakazu Tory ‘nie będziesz zawierał z nimi małżeństw’ (Pwt 7,3).

⁹ Hebr. *almana ugrusza* oznacza wdowę, która wyszła ponownie za mąż i została oddalona przez męża.

¹⁰ Podlega podwójnej karze chłosty (dwa razy po czterdzieści uderzeń): jedna chłosta za to, że poślubił zabronioną mu wdowę, a druga za to, że poślubił zabronioną mu rozwódkę.

¹¹ Hebr. *gerusza wachaluca* oznacza kobietę oddaloną przez jej pierwszego męża, która po śmierci drugiego męża przeprowadziła *chalicę*.

¹² Podlega karze chłosty z powodu złamania zakazu Tory zabraniającego zwyktemu kapłanowi poślubienia rozwiedzionej (Kpł 21,7). *Chaluca*, jak to już wyżej wyjaśniano, jest zabroniona kapłanowi tylko na mocy wyroku *Soferim*.

¹³ Wszystkie cytaty z *Miszny* (według autorskiego przekładu) zostały wyróżnione w tekście cudzysłowem.

„[Chłóście¹⁴ podlegają także:] nieczysty¹⁵, który zjadł rzecz poświęconą¹⁶, ten, kto w stanie nieczystości rytualnej¹⁷ wszedł do Świątyni¹⁸, kto zjadł tłuszcz lub krew¹⁹ albo *notar*²⁰ lub też *pigul*²¹ [z ofiary lub ofiarę, która stała się] nieczysta²², albo też zarznął [ofiary] lub złożył ją poza [Świątynią]²³, kto jadł kwas²⁴ podczas *Pesach* albo też jadł²⁵ lub wykonywał pracę²⁶ w *Jom Kipur*, albo przygotowywał [coś w rodzaju] oliwy do namaszczenia²⁷ lub kadzidło²⁸, lub smarował się oliwą do namaszczenia²⁹, albo jadł padlinę³⁰ lub trefne³¹, albo zwierzęta nieczyste³² lub pełzające³³; ten, kto jadł produkt, z którego nie wydzielono dziesięcin³⁴ lub pierwszą dziesięćcinę³⁵, z której

¹⁴ Pierwsza połowa tej miszny jest powtórzona w drugiej części pierwszej lekcji rozpoczynającej traktat *Keritot (Występienia)* (Ker 1,1).

¹⁵ Hebr. *tame*.

¹⁶ Hebr. *kodesz*. Ktoś taki podlega karze występienia *karet*, por. Kpł 7,20.

¹⁷ Hebr. *tame*.

¹⁸ Por. Lb 5,3.

¹⁹ Kpł 3,17.

²⁰ Hebr. *notar* oznacza to, co zostało z ofiary, kiedy upłynął czas jej spożywania, por. Wj 29,34.

²¹ Hebr. *pigul* oznacza mięso ofiary, które urzędujący kapłan przeznaczył do spożycia w niewłaściwym miejscu lub czasie, por. Kpł 7,18.

²² Por. Kpł 7,19.

²³ Por. Kpł 7,4,9.

²⁴ Hebr. *chamec*, por. Wj 12,15; 13,3; Pes 1,1; *Miszna: Moed (Święto)*, s. 95.

²⁵ *Jom Kipur* jest świętem i postem zarazem, por. Kpł 23,29. Por. także *Kalendarz żydowski – święta religijne i posty*, w: *Miszna: Moed (Święto)*, s. 298-299.

²⁶ Kpł 23,30-31.

²⁷ Wj 30,32.

²⁸ Wj 30,37-38.

²⁹ Wj 30,32.

³⁰ Hebr. *newelot* to l.mn. od *newela* – dosł. ‘padlina’, termin oznaczający zwierzę dozwolone (czyste), które poniosło gwałtowną śmierć lub zostało zarżnięte w niewłaściwy sposób (Chul 2,1-4). Judaizm zabrania jej spożywania: ‘Nie będziesz jeść żadnej padliny. Dasz ją cudzoziemcowi, który jest w twoich bramach (*ger*), aby ją zjadł albo sprzedasz obcemu (*nochri*)’. W żadnym wypadku nie chodzi tu o padlinę w powszechnym znaczeniu tego słowa, por. Pwt 14,21; R. Marcinkowski, *Paradygmaty religijności w judaizmie rabinicznym*, Kraków 2004, s. 185-186.

³¹ W tekście oryginalnym występuje termin *trefot*, l.mn. od *trefa*, co oznacza mięso zwierząt dozwolonych (czystych), które nie nadaje się do spożycia wskutek okaleczenia lub rozszarpania zwierzęcia. W Misznie występuje zwykle w znaczeniu: a) mięso zwierząt okaleczonych tak, że nie mogłyby przeżyć dwunastu miesięcy albo takich, które doznały jakiegoś uszczerbku lub nabyły wadę powodującą ich nienormalny wygląd; b) mięso zwierząt zarżniętych w uznany sposób, ale nie do końca profesjonalnie w odróżnieniu od *newela* – ‘padlina’, co wyjaśniono wyżej. Por. Marcinkowski, R., (red.) *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, Warszawa 2013, cytowane dalej jako: *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, s. 319.

³² Hebr. *szakcim* to l.mn. od *szekec*, co oznacza ‘obrzydlivość dla Pana’, czyli zwierzęta nieczyste, zabronione do spożywania, por. Kpł 7,21; 11,10.12.

³³ Kpł 11,11.13.

³⁴ Hebr. *tewel* oznacza produkt spożywczy, z którego nie wydzielono *terumy* i dziesięcin. Ten, kto spożył taki produkt, podlegał karze śmierci z rąk niebios. Sprawy związane z darami ofiarnymi (*terumot*) i dziesięcinami (*maaserot*) omawia pierwszy dział Miszny, zob. szczególnie podrozdział wstępny *Dziesięciny i dary ofiarne*, w: *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, s. 45-48.

³⁵ *Maaser riszon*.

nie wydzielono daru dla kapłanów³⁶, albo drugą dziesięcinę³⁷ lub rzecz poświęconą³⁸, której nie wykupiono. Ile musi zjeść produktu, z którego nie wydzielono dziesięcin, żeby ponieść winę?³⁹ Rabi Szimon mówi: Jakakolwiek ilość⁴⁰. Mędrcy zaś mówią: Wielkości oliwki⁴¹. Odpowiedział im⁴² rabi Szimon: Czyż nie zgadzacie się ze mną, że ponosi winę ten, kto zjadł mrówkę⁴³ o wiele mniejszą?⁴⁴ Odrzekli mu⁴⁵: Ponieważ ona jest taka od jej stworzenia. Odpowiedział im [ponownie]: Także pojedyncze ziarno pszenicy jest takie od jego stworzenia⁴⁶.” (3,2)

Ta miszna kontynuuje wyliczanie podlegających chłości:

„Ten, kto zjadł pierwociny⁴⁷, zanim odczytano⁴⁸ nad nimi [formułę⁴⁹] albo najświętsze ofiary⁵⁰ poza zasłonami⁵¹ [dziedzińca świątynnego], albo też mniejsze świętości⁵²

³⁶ Hebr. *szelo nitla terumato*.

³⁷ *Maaser szeni*.

³⁸ *Hekdesz*.

³⁹ Żeby zostać ukarany chłostą.

⁴⁰ Hebr. *kol shehu* – ‘trochę’, ‘cokolwiek’.

⁴¹ Hebrajski termin *kazajit* – dosł. ‘jak oliwka’ jest dość często używany w Misznie jako miara dozwolonego lub zabronionego produktu. W tym przypadku, jeśli ktoś zjadł zabronionego produktu mniej od wielkości oliwki, to nie podlegał karze chłosty.

⁴² Mędrcom.

⁴³ Zgodnie z Kpł 14,42.44 ten, kto zjadł mrówkę jako zwierzę nieczyste (*szerec haszorec al-haarec*), podlegał karze chłosty.

⁴⁴ Od wielkości oliwki.

⁴⁵ Rabiemu Szimonowi.

⁴⁶ Tzn., że podlega karze chłosty ten, kto zjadł jedno ziarno pszenicy, z której nie wydzielono darów i dziesięcin. Mędrcy za stworzenie uznali tu istotę posiadającą duszę (*ma shejesz bo neszama*). Halachę ustalono na podstawie opinii Mędrców.

⁴⁷ Hebr. *bikurim*. Zapewne chodzi tu o kapłana, por. niżej.

⁴⁸ Hebr. *kara* – dosł. ‘odczytał’.

⁴⁹ Zgodnie z Księgą powtórzonego Prawa po wejściu do Ziemi Obiecanej Izraelici złożyli nakazaną im ofiarę z pierwocin płodów rolnych i złożyli towarzyszące temu oświadczenie. To dało podstawę do corocznego składania ofiar z pierwocin i wypowiedzania formuły wyznania rozpoczynającej się od słów: ‘Błądzącym Aramejczykiem był mój ojciec...’, por. Pwt 26,1-11. Miszna w pierwszym dziale *Zeraim* poświęca zagadnieniu pierwocin oddzielny traktat *Bikurim* (*Pierwociny*), który informuje, że pierwociny przyniesione do Jerozolimy mają ten sam status prawny, co *teruma* (Bik 2,1). Jeśli spożył je rozmyślnie ktoś, kto nie należał do rodu kapłańskiego, złamał tym samym zakaz i podlegał karze śmierci z ręki niebios. Ta miszna poucza, że jeśli ktoś wniósł pierwociny do Jerozolimy, to zanim nie odczytał fragmentu ‘Błądzącym Aramejczykiem był mój ojciec...’, nie wolno ich było spożyć nawet kapłanowi, tzn. że kapłan, który zjadł coś z tych pierwocin, zanim wypowiedziano formułę wyznania, podlegał karze chłosty. Oddzielne wyznanie, zwane *widuj maaser*, wypowiadano przy składaniu dziesięcin, o czym poucza traktat *Maaser szeni* (*Druga dziesięcina*), por. Maas Sz 5,5-15, a szczególnie Maas Sz 5,10.

⁵⁰ Hebr. *kodsze kodaszim* – dosł. ‘święte świętości’ oznacza najświętsze ofiary, takie jak ofiara przebłagalna za grzech *chatat* czy ofiara przebłagalna za winę *aszam*, por. Zew 5,3.5.

⁵¹ Terminem *kela'im* określano zasłony wokół dziedzińca świątynnego w Jerozolimie (Wj 27,9), a także mur wokół (Zew 5,3.5).

⁵² Hebr. *kodaszim kalim* – dosł. ‘łżejsze świętości’, np. mięso z ofiary pojednania *szelamim*

lub drugą dziesiątinę⁵³ poza murem [Jerozolimy]⁵⁴, albo złamał kość czystej ofiary paschalnej⁵⁵ – ten otrzymuje czterdzieści [uderzeń]. Jeśli jednak pozostawił czystą [ofiary paschalną]⁵⁶, a złamał [kość] nieczystej, to nie otrzymuje czterdziestu [uderzeń⁵⁷].” (3,3)

Księga Powtórzonego Prawa mówi: ‘Jeśli na swej drodze, czy to na drzewie czy na ziemi, natrafisz przed sobą na ptasie gniazdo z pisklętami lub jajkami i matką je wysiadującą, to nie zabierzesz matki z pisklętami, ale wypuścisz matkę, a młode weźmiesz sobie, aby ci się dobrze wiodło i abyś długo żył’ (Pwt 22,6-7). Ten fragment Tory stanowi podstawę do rozważań tannaitów w kontekście kary chłosty:

„Jeśli ktoś wziął samiczkę⁵⁸ z jej młodymi⁵⁹, rabi Jehuda mówi: Podlega karze chłosty⁶⁰, ale nie [musi już] uwalniać [matki]⁶¹. Mędrcy zaś mówią: [Musi] uwolnić [samiczkę] i nie podlega karze chłosty⁶². Oto zasada: [Jeśli ktoś przekracza] jakiegokolwiek negatywne przykazanie⁶³ ‘nie będziesz czynił⁶⁴’, które pociąga za sobą przykazanie pozytywne⁶⁵ ‘wstań i zrób⁶⁶’, ten nie podlega z tego powodu [karze chłosty]⁶⁷.” (3,4)

(l.poj. *szelem*), ofiary paschalnej (*pesach*) lub ofiary dziękczynnej (*toda*), por. Zew 5,6-8.

⁵³ *Maaser szeni*. Miszna poświęca temu zagadnieniu traktat pod tym samym tytułem.

⁵⁴ Pwt 12,17-18; Zew 5,6-8.

⁵⁵ Wj 12,46.

⁵⁶ Nic z ofiary paschalnej nie mogło zostać na następny dzień, por. Wj 12,10. Ten, kto ją pozostawił, nie wykonał żadnej czynności, nie podlega więc karze chłosty, por. Albeck IV 230.

⁵⁷ Por. Pes 7,11.

⁵⁸ Hebr. *em* – dosł. ‘matka’.

⁵⁹ Złamał zakaz: ‘nie zabierzesz matki z pisklętami’.

⁶⁰ Ponieważ złamał zakaz biblijny.

⁶¹ Rabi Jehuda wskazuje, że matkę należało uwolnić najpierw. Teraz nie da się już naprawić przekroczenia zakazu biblijnego, dlatego wypuszczenie samiczki nic nie zmienia.

⁶² Według Mędrców to jest zakaz, którego złamanie można naprawić przez pozytywne przykazanie, czyli nakaz ‘wypuścisz matkę’. Mędrcy rozumieją to następująco: Nie powinieneś brać matki z pisklętami, ale skoro złamałeś zakaz biorąc matkę, to możesz to naprawić przez wypuszczenie jej zgodnie ze słowami nakazu ‘wypuścisz matkę’.

⁶³ Tzn. zakaz.

⁶⁴ Hebr. *lo taase*.

⁶⁵ Tzn. nakaz.

⁶⁶ Hebr. *kum waase*.

⁶⁷ Nie podlega karze chłosty za złamanie zakazu, jeśli wypełni nakaz. W tym przypadku wystarczy uwolnić matkę, nawet po zabraniu jej razem z pisklętami. Jeśliby jednak w jakiś sposób matka tego nie przeżyła, np. uderzyła w gałąź ratując pisklęta, to winowajca podlega karze chłosty, gdyż nie wypełnił nakazu ‘wypuścisz matkę’. Halachę ustalono na podstawie opinii Mędrców.

Ta miszna kontynuuje wyliczanie wykroczeń podlegających biczowaniu:

„Jeśli ktoś zrobił sobie łysinę na głowie⁶⁸ albo obciął sobie włosy wokół głowy⁶⁹, albo [też] zgolił włosy po bokach brody⁷⁰ lub zrobił sobie jedno nacięcie z powodu zmarłego⁷¹, to podlega [karze chłosty]. Jeśli zrobił jedno nacięcie z powodu pięciu zmarłych⁷² lub pięć nacięć z powodu jednego zmarłego, to odpowiada za każde [nacięcie] i każdego [zmarłego] oddzielnie⁷³. [W przypadku obcięcia włosów] na głowie podlega [biczowaniu] dwukrotnie⁷⁴, jedną [chłostę] za tę stronę [głowy] i jedną za drugą stronę. Jeśli zgolił brodę, to podlega dwukrotnej [karze chłosty] za każdą ze stron i jednej [karze za zgolenie brody] od dołu⁷⁵. Rabi Eliezer mówi: Jeśli pozbył się wszystkiego naraz, to podlega tylko jednemu [biczowaniu]⁷⁶. Nie ponosi zaś odpowiedzialności, dopóki nie pozbędzie się jej przy pomocy brzytwy⁷⁷. Rabi Eliezer mówi: Jeśli wyrwie ją⁷⁸ szczypcami albo nawet [zetnie] toporkiem ciesielskim, ponosi winę⁷⁹.” (3,5)

Ta miszna odnosi się do biblijnego zakazu robienia tatuażu: ‘Nie będziecie się tatuować’ (Kpł 19,28), który łączono z praktykami bałwochwalczymi, za co groziła kara chłosty:

„Ten, kto robi sobie tatuaż⁸⁰ [na ciele]⁸¹ – jeśli narysował [wzór], ale nie ponakłował [go] lub ponakłował, ale nie narysował [wzoru], to nie podlega [karze chłosty],

⁶⁸ Jako znak żałoby po zmarłym, czego zakazuje Torá: ‘Jesteście synami Pana Boga waszego. Z powodu zmarłego nie będziecie się nacinać ani robić sobie łysiny pomiędzy oczami’ (Pwt 14,1) i w odniesieniu do kapłanów: ‘Nie będą sobie robić łysiny na głowie ani golić skrawka brody, ani [też] nacinać swego ciała’ (Kpł 21,5).

⁶⁹ ‘Nie będziecie strzyc włosów wokół głowy’ (Kpł 19,27).

⁷⁰ ‘Nie będziesz golił włosów po bokach brody’ (Kpł 19,27).

⁷¹ ‘Ani nacięcia po zmarłym nie zrobicie na swym ciele’ (Kpł 19,28).

⁷² Jako znak żałoby po pięciu zmarłych.

⁷³ Podlega karze chłosty za złamanie zakazu Tory: ‘Ani nacięcia po zmarłym nie zrobicie na swym ciele’ (Kpł 19,28). Niektórzy wyjaśniają, że jeśli był ostrzeżony tylko raz, a zrobił pięć nacięć na ciele, to odpowiada za jeden raz, tzn. podlega jednej karze chłosty.

⁷⁴ Należy mu wymierzyć chłostę dwa razy, ponieważ głowa ma dwa boki.

⁷⁵ Mędrcy ustalili, że broda ma pięć rogów (kątów), dlatego za zgolenie brody groziła pięciokrotna kara chłosty (pięć razy po czterdzieści bez jednego).

⁷⁶ Zdaniem rabiego Eliezera za zgolenie całej brody za jednym razem grozi tylko jedna kara chłosty. Halacha się jednak z tą opinią nie zgadza.

⁷⁷ Nie będzie wychłostany, dopóki do golenia brody nie użyje brzytwy. Ta opinia kłóci się jednak z Kpł 19,27, gdzie w oryginale jest napisane: *lo taszchit et peat zekanecha* – dosł. ‘nie będziesz niszczył skrawka twojej brody’. Rdzeń hebrajski *szin-chet-taw* oznacza wszelki rodzaj niszczenia.

⁷⁸ Brodę.

⁷⁹ Podlega karze chłosty.

⁸⁰ Hebr. *ktowet kaaka* należy rozumieć jako ‘wytatuowany napis’ lub ‘odciśnięty wzór’. Miszna używa tego biblijnego wyrażenia w kontekście rysowania jak i nakłuwania.

⁸¹ Zgodnie z Kpł 19,28 podlega karze chłosty.

dopóki nie narysuje wzoru i nie wytatuuje go atramentem lub farbą do oczu albo czymkolwiek, co zostawia trwałą ślad. Rabi Szimon ben Jehuda w imieniu rabiego Szimona mówi: Nie ponosi odpowiedzialności, dopóki nie napisze tam imienia [bożka]⁸², jak napisano⁸³: ‘Nie będziecie się tatuować. Ja jestem Panem’⁸⁴.’ (3,6)

Cała ta miszna stanowi powtórzony fragment traktatu *Nazir* 6,4 mówiący o nazirejczyku, który pił wino, przez co podlegał karze chłosty i zapewne z tego powodu zostało to tutaj zamieszczone:

„Jeśli nazirejczyk⁸⁵ pił wino przez cały dzień⁸⁶, to ponosi winę tylko za jeden raz. Jeśli go ostrzegano: ‘Nie pij! Nie pij!’, a on [mimo to] pił, to ponosi winę⁸⁷ za każde jednorazowe [wypicie oddzielnie].” (3,7)

Ta lekcja jest kontynuacją poprzedniej i w kontekście kary chłosty omawia odpowiedzialność nazirejczyka za złamanie ślubu nazireatu:

„Jeśli przez⁸⁸ cały dzień sprowadzał na siebie nieczystość zmarłych⁸⁹, to ponosi winę⁹⁰ tylko za jeden raz. Jeśli [jednak] go ostrzegano: ‘Nie zanieczyszczaj się! Nie zanieczyszczaj się!’, a on [nadal] się zanieczyszczał, to ponosi winę⁹¹ za każde jednorazowe [zanieczyszczenie się oddzielnie]⁹². Jeśli strzygł się przez cały dzień⁹³, to ponosi winę tylko za jeden raz. Jeśli go ostrzegano ‘Nie strzyż się! Nie strzyż się!’, a on [mimo to] się strzygł, to ponosi winę⁹⁴ za każde jednorazowe [strzyżenie się]. Jeśli przez cały dzień nosił na sobie ubrania *kilajim*⁹⁵, to ponosi winę tylko za jeden raz⁹⁶. Jeśli go ostrzegano⁹⁷: ‘Nie ubieraj się [tak]! Nie ubieraj się [tak]!’, a on

⁸² Lub innego terminu bałwochwalczego.

⁸³ Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

⁸⁴ Kpł 19,28. Tekst oryginalny akcentuje ‘Ja’, stąd wszelkie komentarze odnoszące się do bałwochwalcstwa jako przeciwstawienie się Jedyńemu Bogu, por. Danby, H., *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory Notes*, Peabody, Massachusetts 2016 (cytowane dalej jako: Danby), s. 496.

⁸⁵ Ślubowi nazireatu Miszna poświęca w trzecim dziale traktat *Nazir* (*Nazirejczyk*).

⁸⁶ A został ostrzeżony tylko raz.

⁸⁷ Podlega karze chłosty za każdy haust.

⁸⁸ Ta miszna zawiera dwa kolejne fragmenty z traktatu *Nazir* 6,4, które tematycznie wiążą się z karą chłosty. Ostatnia część tej miszny od słów: ‘Jeśli przez cały dzień nosił na sobie ubrania *kilajim*...’ (do końca tej lekcji) łączy się tematycznie z traktatem *Kilajim*.

⁸⁹ A ostrzeżono go tylko raz.

⁹⁰ Podlega karze chłosty.

⁹¹ Jw.

⁹² Por. Naz 3,5.

⁹³ A ostrzeżono go tylko raz.

⁹⁴ Podlega karze chłosty.

⁹⁵ Np. wełniane i lniane.

⁹⁶ Podlega jednej karze chłosty, jakby tylko jeden raz włożył na siebie *kilajim*.

⁹⁷ Hebr. *amru lo* – dosł. ‘mówili mu’.

rozbierał się i ubierał, to ponosi winę⁹⁸ za każde jednorazowe [włożenie na siebie *kilajim*]⁹⁹.” (3,8)

Ta miszna uczy, że jedna niewłaściwa czynność może skutkować złamaniem aż ośmiu zakazów, a w konsekwencji ośmiokrotną karą chłosty (osiem razy po 39 uderzeń):

„Bywa, że ktoś orze jedną skibę, a odpowiada za [złamanie] ośmiu zakazów¹⁰⁰: jeśli orał w wołu i osła¹⁰¹, które były poświęcone [Świątyni]¹⁰², w *kilajim* w winnicy¹⁰³, w roku szabatowym¹⁰⁴, w święto¹⁰⁵, będąc kapłanem i nazirejczykiem [orał] w miejscu nieczystym¹⁰⁶. Chananja ben Chachinaj dodaje¹⁰⁷: Ponadto ubrany w *kilajim*¹⁰⁸.

⁹⁸ Podlega karze chłosty.

⁹⁹ Za każde włożenie na siebie *kilajim* po uprzednim ostrzeżeniu, tzn. ilekroć wkładał na siebie zabronione ubrania po wcześniejszym ostrzeżeniu, tyle kar chłosty powinien otrzymać.

¹⁰⁰ Podlega ośmiokrotnej karze chłosty, jeśli został wcześniej ostrzeżony o wszystkich możliwych wykroczeniach związanych z tą orką.

¹⁰¹ Złamał pierwszy zakaz, który dotyczy *kilajim*: ‘Nie będziesz orał w wołu i osła razem’ (Pwt 22,10).

¹⁰² Wół był poświęcony na ofiarę składaną na ołtarzu, a osioł, który nie nadaje się na ofiarę, miał służyć Świątyni do innych celów lub być sprzedany, a pieniądze ze sprzedaży zasiliłyby skarbiec świątynny. Został tu dodatkowo złamany zakaz biblijny: ‘... nie będziesz pracował w pierworodnego twego wołu...’ (Pwt 15,19). Nie wolno też było mieć jakiegokolwiek pożytku (w tym z pracy) z osła poświęconego Świątyni. W obu przypadkach został złamany zakaz dotyczący świętości tego, co zostało poświęcone Świątyni (Kpł 15,5nn; Pwt 12,17; 15,19).

¹⁰³ Jeśli przysypywał jedną skibą nasiona pszenicy, jęczmienia i winogron, łamał zakaz biblijny: ‘Nie będziesz obsiewał swojej winnicy *kilajim*’ (Pwt 22,9). Zgodnie z halachą ten, kto obsiał swoją winnicę dwoma rodzajami nasion, podlegał karze chłosty. Niektórzy wyjaśniają, że zostały tu złamane dwa zakazy, jeden zabraniający łączenia dwóch rodzajów nasion i drugi odnoszący się do wysiewania dwóch rodzajów nasion w winnicy. Pierwszy z nich jest także biblijnym: ‘... nie będziesz obsiewał swojego pola *kilajim*’ (Kpł 19,19). Zagadnieniu *kilajim* Miszna poświęca jeden z traktatów pod tym właśnie tytułem w pierwszym dziale *Zeraim* (*Nasiona*) i zostało to tam dokładnie omówione, por. *Miszna: Zeraim* (*Nasiona*), s. 51-52, 139-170.

¹⁰⁴ Orka oraz wszelkie przygotowanie gruntu pod uprawę było zabronione w roku szabatowym, co wyrażają zakazy i nakazy biblijne, m.in.: ‘...A w roku siódmym ziemia będzie miała sobotni odpoczynek, odpoczynek dla Pana, pola swego nie obsiejiesz...’ (Kpł 25,4). Traktat Miszny *Szewiit* (*Rok szabatowy*) omawia to zagadnienie, por. *Miszna: Zeraim* (*Nasiona*), s. 48-50, 171-195.

¹⁰⁵ Hebr. *jom tow*. Do święta odnosi się biblijny zakaz: ‘...w tym dniu żadnej pracy nie będziecie wykonywać...’ (Kpł 23,7). Złamanie tego zakazu karano chłostą. Tannaici nie wymieniają tu szabatu, ponieważ za zabronioną w szabat pracę karano śmiercią, jeśli jej wykonawca został wcześniej ostrzeżony lub podlegał karze wytępienia *karet*, jeśli go wcześniej nie ostrzeżono.

¹⁰⁶ Np. na cmentarzu lub polu skalanym nieczystością zmarłego. Ani kapłan, ani nazirejczyk nie mógł się skaląć nieczystością zmarłego. Zostały tu złamane dwa zakazy Tory w kontekście skalania się nieczystością zmarłego w odniesieniu do kapłana (Kpł 21,1) i nazirejczyka (Lb 6,6). Temu ostatniemu zagadnieniu Miszna poświęca traktat *Nazir* (*Nazirejczyk*) w trzecim swym dziale, por. *Miszna: Naszim* (*Kobiety*), s. 49-51, 269-320.

¹⁰⁷ Hebr. *omer* – dosł. ‘mówi’.

¹⁰⁸ Rabi Chananja dodaje dziewięć wykroczenie, jeśli orzący nosiły na sobie *kilajim*, tzn. minimum dwa różne rodzaje materiału lub nici w swojej odzieży, co stanowiłoby dziewięć złamanie

Odpowiedzieli¹⁰⁹ mu: To nie należy do tej samej kategorii wykroczenia¹¹⁰. Odrzekł¹¹¹ im: Również nazirejczyk nie należy do tej samej kategorii¹¹².” (3,9)

Z tej miszny dowiadujemy się, że tannaici różnili się w sprawie liczby uderzeń, które obejmowało jedno biczowanie:

„Ile razy się go chłószcze?¹¹³ Czterdzieści bez jednego¹¹⁴, jak napisano¹¹⁵ ‘w liczbie czterdziestu¹¹⁶, [dlatego wyznaczono] liczbę bliską czterdziestu¹¹⁷. Rabi Jehuda mówi: Otrzymuje pełne czterdzieści [uderzeń]¹¹⁸. A gdzie wymierza się mu dodatkowe [uderzenie]?¹¹⁹ Pomiędzy barki.” (3,10)

Ta miszna uczy, że zwykle ustalano liczbę uderzeń podzielną przez trzy i w zależności od kondycji zdrowotnej skazanego wymierzano jedną trzecią lub dwie trzecie czy trzydzieści dziewięć uderzeń, a nawet dodawano czterdziesty raz. Możliwe było także ustalenie innej liczby uderzeń. Ta lekcja mówi o karze chłosty składającej się z osiemnastu razów. Liczbę uderzeń wolno było zmniejszyć, ale nigdy jej nie zwiększano:

„Wyznaczano [liczbę] uderzeń podzielną przez trzy. Jeśli ustalono, że otrzyma czterdzieści [uderzeń bez jednego, a kiedy] wymierzono mu część z tego i stwierdzono, że nie jest w stanie przyjąć czterdziestu [razów bez jednego], to go zwalniano¹²⁰.

---

prawa (Kpł 19,19; Pwt 22,11). Mędrcy nie łączą jednak *kilajim* odzieży z *kilajim* używanych do orki zwierząt.

¹⁰⁹ Mędrcy mu odpowiedzieli.

¹¹⁰ Mędrcy uznali osiem wykroczeń związanych z orką. Ich zdaniem kapłan odpowiada za wejście na teren skalany nieczystością zmarłego, a nie za orkę na tym terenie, por. Ker 3,4; Kil 8,1; 9,1nn.

¹¹¹ Rabi Chananja.

¹¹² Podobnie do kapłana rabi Chananja wyklucza tu nazirejczyka.

¹¹³ W sprawie chłosty Tora orzeka: ‘...Sędzia [rozkazuje] go położyć i w jego obecności wymierzyć mu odpowiednią do przewinienia liczbę uderzeń. Czterdzieści razów otrzyma, nie więcej...’ (Pwt 25,2-3).

¹¹⁴ Czyli trzydzieści dziewięć uderzeń. Wymierzano o jedno uderzenie mniej, żeby przez pomyłkę nie dodać jednego uderzenia za dużo. Gdyby wymierzający karę uderzył o jeden raz za dużo, a biczowany zmarłby wskutek chłosty, biczujący odpowiadałby za nieumyślne spowodowanie śmierci i musiałby szukać schronienia w mieście ucieczki, por. Mak 3,14.

¹¹⁵ Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

¹¹⁶ Pwt 25,2-3. Drugi werset kończy się wyrazem *bemispār* – dosł. ‘w liczbie’, a trzeci rozpoczyna liczebnik *arba ‘im* – ‘czterdzieści’, co razem daje ‘w liczbie czterdziestu’.

¹¹⁷ Zrozumiano to jako liczbę najbliższą czterdziestu, która by je nie przekraczała, czyli trzydzieści dziewięć.

¹¹⁸ Zgodnie ze słowami Tory: ‘czterdzieści razów otrzyma’ (Pwt 25,2).

¹¹⁹ Następną miszną oraz trzynastą tego rozdziału wyjaśniają, że karę chłosty dzielono na trzy części (trzy razy po trzynaście uderzeń, razem trzydzieści dziewięć) i wykonywano ją z dwiema przerwami. Jedną trzecią razów uderzano z przodu, a dwie trzecie z tyłu. Stąd pytanie w tej lekcji o miejsce czterdziestego uderzenia przy pełnym wykonywaniu kary.

¹²⁰ Skazany zbyt słabł w czasie chłosty, dlatego w obawie o jego zdrowie i życie zwalniano go z reszty kary.

Jeśli ustalono, że otrzyma osiemnaście [razów, a kiedy] je otrzymał i stwierdzono, że mógłby dostać czterdzieści [uderzeń bez jednego, to także go] zwalniano¹²¹. Jeśli popełnił wykroczenie obejmujące [złamanie] dwóch zakazów i ustalono mu jedną [karę za obydwa wykroczenia], to po jej otrzymaniu jest zwolniony¹²², ale jeśli nie [ustalono jednej kary za obydwa wykroczenia], to powinien otrzymać [pierwszą chłostę], wykurować się i wrócić na drugą chłostę.” (3,11)

Ta miszna podaje szczegóły dotyczące wykonania kary chłosty:

„W jaki sposób się go chłoszcze? Przywiązuje się obie jego ręce do słupa z jednej i drugiej strony, a woźny synagogalny¹²³ chwytą [za] jego ubranie, jeśli się porwie, to się porwie, a jeśli się podrze, to się podrze, aż odsłoni jego pierś¹²⁴. Za nim¹²⁵ ustawiony jest kamień, na którym staje woźny synagogalny¹²⁶ z biczem ze skóry cielejącej w rękę, jednym pasem rozdzielającym się na dwa, a następnie na cztery, a w nim są dwa [dodatkowe] rzemienie¹²⁷ podnoszące się i opadające.” (3,12)

Ta miszna jest kontynuacją poprzedniej i precyzuje wykonywanie kar chłosty, opisuje jak sporządzano bicz, jak dzielono ilość uderzeń (por. Mak 3,11), gdzie je wymierzano i w jaki sposób to czyniono:

„[Długość] jego¹²⁸ uchwytu [wynosi jedną miarę] *tefach*¹²⁹ i szerokość [jedną miarę] *tefach*, a jego koniec powinien sięgać do pępka¹³⁰. Jedną trzecią razów uderza¹³¹ go

¹²¹ Także w sytuacji odwrotnej, jeśli komuś ustalono osiemnaście uderzeń, a w czasie chłosty okazało się, że wytrzymałby trzydzieści dziewięć razów, to po osiemnastu go zwalniano zgodnie z wcześniejszym orzeczeniem.

¹²² Jeśli za obydwa wykroczenia ustalono jedną karę, np. dwadzieścia cztery uderzenia za pierwsze przewinienie i osiemnaście za drugie, czyli razem czterdzieści dwa razy, to po jej wykonaniu winowajca był zwolniony z pozostałej kary.

¹²³ Hebr. *chazan hakneset* oznacza woźnego synagogi, która znajdowała się na Wzgórzu Świątynnym, obok dziedzińca. Dbał o właściwe wypełnianie liturgii i sprawowanie obrzędów, także o wykonywanie kar, por. Sot 7,7.

¹²⁴ To bliźniaczo przypomina traktowanie kobiety podejrzanej o cudzołóstwo, por. Sot 1,5. Tutaj woźny synagogalny odsłania klatkę piersiową mężczyzny i jego plecy, żeby razy sięgały bezpośrednio ciała, a nie ubrania.

¹²⁵ Kamień stawiano za skazanym na karę chłosty.

¹²⁶ Wykonawca chłosty wchodził na kamień, żeby z większą siłą uderzać skazanego.

¹²⁷ Dwa dodatkowe cieńsze paski sporządzano z osłej skóry i mocowano w środku pozostałych, por. Albeck IV 233; Danby, s. 407; Kehati, Mak 3,12.

¹²⁸ Mowa tu o biczu.

¹²⁹ *Tefach* to jednostka długości równa szerokości dłoni (czterech złożonych palców), 1/6 łokcia, por. *Ważniejsze monety, wagi i miary*, w: *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, s. 324.

¹³⁰ Biczysko było wkładane przez otwór w uchwycie, co pozwalało na wydłużanie i skracanie go w zależności od wysokości biczowanego tak, aby przy uderzaniu przez ramiona sięgało jego pępka, por. Danby, s. 407; Kehati, Mak 3,13.

¹³¹ Woźny synagogalny.

z przodu¹³², a dwie trzecie z tyłu¹³³; nie może uderzać go stojącego lub siedzącego¹³⁴, ale tylko pochylonego¹³⁵, jak napisano: ‘sędzia rozkaże go położyć’¹³⁶. Biczujący zaś powinien uderzać jedną ręką z całej mocy¹³⁷.’ (3,13)

Ta miszna kontynuuje opis biczowania:

„A lektor czyta¹³⁸: ‘Jeśli nie będziesz strzegł wypełniania ..., Pan porazi ciebie i twoje potomstwo niezwykłymi plagami...’¹³⁹, [następnie] wraca do początku wersetu¹⁴⁰ (‘Będziecie strzec słów tego przymierza...’¹⁴¹ i kończy ‘A On jest miłosierny, wybacza winę...’¹⁴² i powraca do początku czytania). Jeśliby [biczowany] zmarł od jego uderzeń, to nikt nie ponosi winy¹⁴³. Jeśliby dołożył mu jedno uderzenie i tamten by zmarł, to ten musi szukać schronienia z jego powodu¹⁴⁴. Jeśli [biczowany] zanieczyścił się odchodami lub moczem, to jest zwolniony [z dalszej kary]¹⁴⁵. Rabi Jehuda mówi: Mężczyzna – [jeśli zanieczyści się] odchodami, a kobieta – [jeśli zanieczyści się] moczem¹⁴⁶.’ (3,14)

Na początku tego rozdziału wymieniono rodzaje zagrożonych karą *karet*, którzy podlegali także chłóście. Wspomina się tam o dwustu siedmiu różnych

¹³² W kłatkę piersiową otrzymuje trzynaście uderzeń bicia, por. Albeck IV 233-234; Danby, tamże; Kehati, tamże.

¹³³ Dwadzieścia sześć uderzeń w obnażone plecy, po trzynaście od każdego ramienia, por. Albeck, tamże; Danby, tamże; Kehati, tamże.

¹³⁴ Biczowany nie może stać ani siedzieć.

¹³⁵ Hebr. *mute*. Jest tu pewna nieścisłość z Księgą Powtórzonego Prawa.

¹³⁶ Hebr. *wehippilo haszszofet* – dosł. ‘sędzia sprawi, żeby on leżał’, por. Pwt 25,2.

¹³⁷ Hebr. *maka raba* tu rozumiane jako ‘mocne uderzenie’. Występuje w Pwt 25,3 w znaczeniu ‘nadmierne uderzenie’. Gemara przytacza barajtę, według której wykonujący karę powinien podnosić bicz dwiema rękami, a uderzać jedną.

¹³⁸ Podczas wykonywania kary chłosty przez woźnego synagogalnego czytano wymienione tu wersety Tory. Nakaz czytania podczas chłosty wydedukowano z Kpł 19,20, gdzie jest napisane *bikkoret tihje* – dosł. ‘będzie krytyka’, tzn. będzie wymierzona kara. Ponieważ w czasach Miszny tekst biblijny nie był jeszcze zwokalizowany, dlatego możliwe było odczytanie tego zwrotu jako *bakrija tihje* – dosł. ‘będzie z czytaniem’, co wyjaśniono w Gemarze (Ker 11a).

¹³⁹ Pwt 28,58-59.

¹⁴⁰ Mikra może m.in. oznaczać ‘Biblia’, ale również ‘czytanie’, ‘czytanka’, ‘recytacja’, ‘werset biblijny’ czy ‘zebranie’, ‘zwołanie’.

¹⁴¹ Pwt 29,8.

¹⁴² Ps 78,38.

¹⁴³ Ani ten, kto na mocy sądu ustalił ilość uderzeń, ani też biczujący. Nie ponoszą winy za śmierć skazanego podczas biczowania. Wszystko odbyło się zgodnie z prawem.

¹⁴⁴ Jeśliby biczujący np. przez pomyłkę uderzył o jeden raz za dużo, a biczowany zmarłby, to wykonujący karę ponosi winę za nieumyślne spowodowanie śmierci i musi się chronić w mieście ucieczki przed mścicielem krwi, jak to wyjaśniano w drugim rozdziale traktatu *Makot*, por. Lb 35,11-15.

¹⁴⁵ Ponieważ – według Gemary – został wystarczająco poniżony.

¹⁴⁶ Rabi Jehuda twierdzi, że wstyd kobiety jest większy niż mężczyzny, dlatego wcześniej należy zakończyć jej karę. Halacha się jednak z tym nie zgadza, por. Albeck IV 234; Kehati, Mak 3,14.

przypadkach wykroczeń karanych chłostą. Ta miszna poucza, że ci, którzy podlegali karze wytępienia *karet*, a zostali ostrzeżeni, że może ich spotkać chłosta i zostali wychłostani, jeśli tę karę już wykonano, to nie obowiązuje ich już kara wytępienia *karet*:

„Wszyscy, którzy podlegali [karze] wytępienia *karet*, a zostali wychłostani, nie podlegają już karze wytępienia, jak napisano¹⁴⁷: ‘twój brat został pohańbiony na twoich oczach’¹⁴⁸, a skoro został już wychłostany¹⁴⁹, to jest ci jak brat¹⁵⁰. To są słowa rabiego Chananji ben Gamliela. Rzekł [jeszcze] rabi Chananja ben Gamliel: Skoro popełniający jedno wykroczenie naraża z tego powodu swoją duszę¹⁵¹, to o ile bardziej będzie mu dodane do jego duszy, jeśli wypełni jedno przykazanie¹⁵². Rabi Szimon mówi: Możemy się o tym dowiedzieć z tego samego miejsca, jak napisano¹⁵³: ‘dusze czyniące [to] zostaną wytępione...’¹⁵⁴ i w innym miejscu¹⁵⁵: ‘... Człowiek wypełniający przykazania¹⁵⁶, żyje dzięki nim’¹⁵⁷. Dlatego każdy, kto siedzi i nie popełnia wykroczenia¹⁵⁸, otrzyma zapłatę, jakby wypełniał przykazania¹⁵⁹. Rabi Szimon bar Rabi mówi: Przecież jest napisane¹⁶⁰: ‘Tylko się wystrzegaj spożywania krwi, ponieważ krew jest życiem’¹⁶¹. Jeśli ten, kto trzyma się z dala od krwi (od której dusza ludzka się odcina¹⁶²), otrzyma nagrodę¹⁶³, to o ile bardziej ten, kto

¹⁴⁷ Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

¹⁴⁸ Pwt 25,3.

¹⁴⁹ W języku hebrajskim mamy tu grę słów *wenikla... kszeloka* – ‘został pohańbiony... został wychłostany’ sprowadzającą się do dwóch rdzeni *kof-lamed-he* (*kala* – ‘skalał się’, ‘zanieczyścił’ lub ‘zhańbił’) i *lamed-kof-he* (*laka* – ‘był biczowany’, ‘został wychłostany’, ‘otrzymał razy’).

¹⁵⁰ Hebr. *keachicha*.

¹⁵¹ Duszę odbiera mu kara wytępienia *karet* albo może ją stracić, gdy nie przeżyje chłosty, por. poprzednią misznę.

¹⁵² Nagroda za dobry uczynek (*micwa*) jest większa od kary za zło, por. Mak 1,7. Niektórzy wskazują na zastosowanie tu reguły hermeneutycznej *kal wachomer*, por. *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, s. 29.

¹⁵³ Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

¹⁵⁴ Hebr. *wenichretu hanefaszot haosot...* można również przetłumaczyć jako ‘wytępione zostaną istoty [to] czyniące...’ lub dosłownie w odniesieniu do kary *karet* i duszy, o których wyżej mowa, jako ‘wytępione zostaną dusze [to] czyniące...’, por. Kpł 18,29. Polskie przekłady Biblii opuszczają tu ‘dusze’.

¹⁵⁵ W tekście oryginalnym: *weomer* – dosł. ‘i mówi’.

¹⁵⁶ W tekście oryginalnym: *otam* – ‘je’.

¹⁵⁷ Przez wypełnianie przykazań dusza ludzka się odradza. Jak mówi Habakuk: ‘...*wecaddik beamunato jichje* – ‘...a sprawiedliwy z wiary swej żyć będzie’ (Ha 2,4). Hebr. *bahem* można również przetłumaczyć jako ‘nimi’.

¹⁵⁸ W tekście oryginalnym l.poj. *awera*.

¹⁵⁹ W tekście oryginalnym l.poj. *micwa*.

¹⁶⁰ W tekście oryginalnym występuje tu sformułowanie *hu omer* – dosł. ‘on mówi’.

¹⁶¹ Pwt 12,23.

¹⁶² Hebr. *hadam, szenafszo szel adam kaca mimenu* można przetłumaczyć jako ‘krew, z którą dusza ludzka się rozstaje’, ale byłoby to chyba zbyt odważne nawet jak na faryzejski sposób myślenia i pojmowania duszy w tamtych czasach.

¹⁶³ Zgodnie z tym, co mówi Tora: ‘Strzeż i słuchaj wszystkich tych słów, które ci nakazuję, aby

stroni od rabowania i kazirodztwa (czego dusza ludzka pragnie i pożąda) zyska dla siebie i dla swych potomnych, aż do końca wszystkich pokoleń¹⁶⁴.” (3,15)

Ta miszna zamyka traktat *Makot* słowami *agady* stanowiącej uzupełnienie i kontynuację poprzedniej lekcji:

„Rabi Chananja ben Akaszja mówi: Zapragnął Święty [Jedyny], niech będzie błogosławiony, przyznać zasługi Izraelowi¹⁶⁵, dlatego pomnożył im Prawo i przykazania¹⁶⁶, jak napisano¹⁶⁷: ‘Spodobało się Panu w jego sprawiedliwości okazać wielkość i wspaniałość Prawa’¹⁶⁸.” (3,16)

W pierwszym rozdziale traktatu Miszny *Makot* w kontekście kary chłosty tannaici zajmują się krzywoprzysięzcami i karami wobec nich. W określonych przypadkach za krzywoprzysięstwo karano chłostą. Wyjaśnia się tu także, w jaki sposób świadkowie stają się krzywoprzysięzcami:

„W jaki sposób świadkowie stają się krzywoprzysięzcami¹⁶⁹? [Jeśli powiedzą o kapłanie¹⁷⁰:] ‘Zaświadczamy o takim to a takim, że jest synem oddalonej¹⁷¹ lub synem *chalucy*¹⁷²’, to nie mówi się: ‘Niech ten¹⁷³ stanie się synem oddalonej lub synem

---

dobrze się działo tobie i twemu potomstwu na wieki...’ (Pwt 12,28).

¹⁶⁴ Hebr. *jizke lo uledorotaw uledorot dorotaw, ad sof kol hadorot* – dosł. ‘zasłuży sobie i swoim pokoleniom i pokoleniom jego pokoleń, aż do końca wszystkich pokoleń’.

¹⁶⁵ Pomnożyć zapłatę za wypełnianie przykazań.

¹⁶⁶ Por. Wj 24,12; 2Krl 17,34; 2Krn 14,3; Ne 9,14.

¹⁶⁷ Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

¹⁶⁸ Iz 42,21; P Aw 4,11.

¹⁶⁹ Hebr. *zomemim* lub z końcówką aramejską *zomemin*, to liczba mnoga od *zomem*, rozumiane jako skrót myślowy od złożenia *ed zomem* (l.mn. *edim zomemim*), chodzi tu o zeznającego fałszywie, że był świadkiem jakiegoś zdarzenia bez względu na to, czy samo zdarzenie jest prawdziwe czy nie. *Ed zomem* pojawia się w Miszni w odróżnieniu od *ed szeker*, co oznacza fałszywego świadka, dającego kłamliwe świadectwo w samej sprawie.

¹⁷⁰ Może to być ktoś należący do rodu kapłańskiego.

¹⁷¹ Hebr. *gerusza*. Mieliby być świadkami oddalenia jego matki.

¹⁷² Tej, która przeprowadziła obrzęd *chaliccy* i w ten sposób wyzwołała się spod prawa lewiratu i zależności od szwagra. Ani oddalona, ani *chaluca* nie mogła prawnie wyjść za kapłana.

¹⁷³ Tego, kto świadczył fałszywie, powinna spotkać taka kara, o jaką wnosił przeciw innemu (por. Mak 1,3), zgodnie z zasadą wyrażoną przez Torę: ‘Nie będziesz zeznawał fałszywie przeciw bliźniemu swemu’ (Wj 20,13) oraz ‘Uczynicie mu według tego, o czym fałszywie zeznał’ (Pwt 19,19). Ta miszna wyjaśnia, że nie zawsze stosuje się podaną wyżej drugą zasadę, gdyż w tym przypadku krzywoprzysięzca, jeśli był nim kapłan, nie mógłby pełnić funkcji kapłańskich, jeśli zostałby, w odwecie za fałszywe oskarżenie, uznany za syna oddalonej lub *chalucy*, stałby się *chalalem*, czyli niepełnowartościowym kapłanem. W hierarchii społecznej z najwyższej grupy spadłby do czwartej kategorii, por. Kid 4,1. Karę poniosłoby także jego potomstwo, a Wj 19,19 wyraźnie mówi ‘uczynicie mu’, tzn. jemu, a nie jego potomstwu. Gemara dodaje jednak, że krzywoprzysięzca skazałby na niełaskę także potomstwo fałszywie oskarżonego.

chalucy zamiast niego’, ale otrzyma czterdzieści razów¹⁷⁴. Jeśli fałszywi świadkowie powiedzą: ‘Zaświadczamy o takim to a takim, że powinien się schronić¹⁷⁵’, to nie mówi się: ‘Niech ten¹⁷⁶ się schroni zamiast niego’, ale otrzyma czterdzieści razów¹⁷⁷. [Jeśli powiedzą¹⁷⁸:] ‘Zaświadczamy o takim to a takim, że oddalił swoją żonę, ale nie wypłacił¹⁷⁹ jej *ketuby*’, (a czy to dzisiaj, czy jutro, w końcu musi wypłacić¹⁸⁰ jej *ketubę*¹⁸¹), to szacuje się, ile chce wypłacić jej w *ketubie*¹⁸², jakby owdowiała lub została oddalona, a jeśliby zmarła, to jej mąż to odziedziczy¹⁸³. [Jeśli fałszywi świadkowie mówią:] ‘Zaświadczamy o takim to a takim, że jest winien swojemu koledze tysiąc *zuz* pod warunkiem, że odda je mu w ciągu trzydziestu dni’, a on mówi: ‘W ciągu dziesięciu lat’¹⁸⁴, to szacuje się, o ile więcej zapłaci od tysiąca *zuz* przez dziesięć lat zamiast trzydziestu dni.’ (1,1)

Ta miszna jest kontynuacją poprzedniej. Rabi Meir wobec krzywoprzysięzców nakazuje stosować zarówno karę pieniężną jak i chłostę. Mędrcy są odmiennego zdania twierdząc, że ten, kto płaci, nie otrzymuje razów:

„[Jeśli powiedzieli¹⁸⁵:] ‘Zaświadczamy o takim to a takim, że jest winien swojemu koledze dwieście *zuz*’, a [następnie] okazali się krzywoprzysięzcami¹⁸⁶, to otrzymują razy¹⁸⁷ i płacą [także dwieście *zuz*], ponieważ kategoria przewinienia prowadzącego

¹⁷⁴ Za krzywoprzysięstwo wymierza się mu karę chłosty.

¹⁷⁵ Hebr. *liglot*, tu w znaczeniu ‘uciec, skryć się’. Chodzi tu o kogoś, kto nieumyślnie zabił człowieka i powinien w tej sytuacji skryć się w wyznaczonym do tego celu mieście ucieczki. Tora mówi o sześciu miastach ucieczki, w których nieumyślny zabójca mógł się skryć przed mścicielem krwi (hebr. *goel*, por. Lb 35,12-13). Był nim zwykle najbliższy krewny zamordowanego (Rdz 4,14; 9,6; Pwt 19,12).

¹⁷⁶ Ten fałszywie świadczający.

¹⁷⁷ Zostanie wychłostany.

¹⁷⁸ Świadkowie oświadczają, że byli przy tym, jak mąż oddalił żonę i nie wypłacił jej *ketuby*. Mąż zaprzecza, jakoby miał oddalić żonę i świadkowie stają się krzywoprzysięzcami. Czy muszą w tej sytuacji wypłacić mężowi całą wartość *ketuby* jego żony?

¹⁷⁹ Hebr. *lo natan lah ketubatah* – dosł. ‘Nie dał jej jej *ketuby*’.

¹⁸⁰ Mąż lub jego spadkobiercy.

¹⁸¹ Hebr. *liten lah ketubatah* – dosł. ‘dać jej jej *ketubę*’.

¹⁸² Hebr. *bichtubatah szel zo* – dosł. ‘w *ketubie* tej (kobiety)’. Szacuje się, na ile mąż ocenia wartość *ketuby* jego żony, która została posądzona o oddalenie, a wartość *ketuby* kobiety oddalonej jest niższa. Różnicę do pełnej wartości *ketuby* fałszywi świadkowie wypłacą mężowi kobiety, gdyż to wskutek ich fałszywego świadectwa *ketuba* straciła na wartości. Niektórzy komentatorzy tej miszny twierdzą, że świadków obciąża się sumą według (aktualnych wyliczeń) wolnorynkowej wyceny wartości tej *ketuby*, por. Albeck IV 219-220; Kehati, Mak 1,1.

¹⁸³ Dokładniej to wyjaśniono w trzecim dziale Miszny *Naszim (Kobiety)*, w traktacie *Ketubot*.

¹⁸⁴ Świadkowie zaświadczać, że pożyczki dokonano w ich obecności konkretnego dnia. Oświadczenie pożyczkobiorcy sprawia, że stają się krzywoprzysięzcami.

¹⁸⁵ Świadkowie poświadczali, że byli obecni w określonym miejscu i czasie podczas wspomnianej pożyczki.

¹⁸⁶ Inni świadkowie zeznali, że we wskazanym terminie pożyczkobiorca był z nimi w innym miejscu.

¹⁸⁷ Zdaniem rabiego Meira fałszywi świadkowie powinni zostać podwójnie ukarani: otrzymują karę chłosty i muszą zapłacić wskazaną sumę fałszywie posądzonemu, ponieważ zawiniли z dwóch

do chłosty nie jest [tożsama] z kategorią przewinienia prowadzącego do zapłaty¹⁸⁸ – słowa rabiego Meira. Mędrcy zaś mówią: Każdy, kto płaci, nie otrzymuje razów.¹⁸⁹” (1,2)

Ta lekcja kontynuuje myśl poprzedniej i wyjaśnia różnice prawne dotyczące egzekwowania kary pieniężnej i chłosty:

„[Jeśli¹⁹⁰ powiedzieli:] ‘Zaświadczamy¹⁹¹ o takim to a takim, że podlega chłości czterdziestu razów’, a [następnie] okazali się krzywoprzysięzcami, to otrzymują osiemdziesiąt razów z powodu [przykazania] ‘Nie będziesz zeznawał fałszywie przeciw bliźniemu swemu’¹⁹² i z powodu [przykazania] ‘Uczynicie mu według tego, o czym fałszywie zeznał’¹⁹³ – słowa rabiego Meira. Mędrcy zaś mówią: Wymierza się wyłącznie czterdzieści razów¹⁹⁴. [Kara] pieniężna może być rozdzielona [pomiędzy nich], ale nie [kara] chłosty. W jaki sposób? Jeśli zaświadczyli o nim, że winien jest swemu koledze dwieście *zuz*, a [następnie] okazali się krzywoprzysięzcami, to [karę pieniężną] dzieli się między nich, ale jeśli zaświadczyli o nim, że podlega karze chłosty czterdziestu [razów], a [następnie] okazali się krzywoprzysięzcami, to każdy z nich otrzyma czterdzieści [razów].¹⁹⁵” (1,3)

Dalej wyjaśnia się prawo dotyczące krzywoprzysięzców, za których uważa się tych, którzy oznajmniają, że byli świadkami jakiego wydarzenia, a inni świadkowie twierdzą, że na przykład byli z nimi w tym czasie w zupełnie innym miejscu, nie mogą więc ci pierwsi być świadkami tego wydarzenia.

Tora nakazuje wierzyć drugiej parze świadków, którzy negują świadectwo pierwszych, a nawet ukarać ich karą, która za ich przyczyną miała spotkać fałszywie oskarżonego. Nie ma tu znaczenia ilość świadków, gdyż dwu równoważy nawet stu. W innym przypadku zeznanie drugiej pary świadków anuluje świadectwo pierwszych i można uznać, że go w ogóle nie było. W tym przypadku pierwsi

---

powodów: 1) stali się krzywoprzysięzcami, do czego odnosi się werset Tory: ‘Nie będziesz świadczył fałszywie przeciw bliźniemu swemu’ (Wj 20,13) oraz 2) działali na szkodę pokrzywdzonego, do czego odnosi się werset Tory: ‘Uczynicie mu według tego, o czym fałszywie zeznał’ (Pwt 19,19).

¹⁸⁸ Jak wyżej wskazano, ich winę określają dwa różne wersety Tory.

¹⁸⁹ Nie wymierza się mu kary chłosty.

¹⁹⁰ Ta miszna kontynuuje myśl poprzedniej i wyjaśnia różnice prawne dotyczące egzekwowania kary pieniężnej i chłosty.

¹⁹¹ Świadkowie widzieli łamanie prawa zasługujące na karę chłosty.

¹⁹² Wj 20,13.

¹⁹³ Pwt 19,19.

¹⁹⁴ Dokładnie mówiąc wymierzano czterdzieści razów bez jednego, żeby nie przekroczyć czterdziestu i nie pohańbić skazanego, por. Pwt 25,3.

¹⁹⁵ Karę pieniężną dzieli się pomiędzy fałszywych świadków, a chłostę otrzymuje każdy z nich w ilości trzydziestu dziewięciu razów, por. wyjaśnienia wyżej.

świadkowie nie podlegają karze. Jak to rozróżnić? Różnica między podważonym czy obalonym świadectwem (*hachhasza* – ‘zaprzeczenie’) a świadectwem celowo zakładającym fałsz (*hazama* – ‘knucie, knowanie, spiskowanie’) polega na tym, że pierwsze odnosi się do samego zdarzenia (jedni świadkowie zeznają, że było tak, a inni, że było inaczej), w drugim przypadku drudzy świadkowie nie mówią nic o samym zdarzeniu, ale zaświadcniają, że pierwsi nie mogli być świadkami tego zdarzenia. Drudzy świadkowie zeznają przeciwko samym pierwszym świadkom, a nie przeciwko ich świadectwu. W tym to przypadku Tora nakazuje wierzyć drugim świadkom, a pierwszych nazywa *zomemim* – krzywoprzysięzcami, którzy podlegają karze, jaka miała za ich przyczyną spotkać fałszywie oskarżonego. Miszna ujmuje to następująco:

„Świadców nie uważa się za krzywoprzysięzców¹⁹⁶, dopóki nie obciążają samych siebie. W jaki sposób? Jeśli powiedzieli: ‘Zaświadczamy o takim to a takim, że zabił kogoś’, a [inni świadkowie] powiedzieli im: ‘Jak możecie [o tym] świadczyć, skoro ten zabity lub morderca był z nami tego dnia w takim to a takim miejscu?!’ [W tej sytuacji] nie uważa się ich za krzywoprzysięzców. Jeśli jednak powiedzieli im: ‘Jak możecie [o tym] świadczyć, skoro byliście z nami tego dnia w takim to a takim miejscu?!’, to [w tym przypadku] uważa się ich za krzywoprzysięzców i zostaną zabici¹⁹⁷ na podstawie zeznania [innych świadków¹⁹⁸].” (1,4)

Ta miszna jest kontynuacją poprzedniej i omawia przypadek, w którym kolejna para świadków (nawet jeśli byłoby ich sto) sprawia, że ich poprzedników uznaje się za krzywoprzysięzców. Mędracy mają odmienne od rabiego Jehudy zdanie w tej sprawie:

„Jeśli przybyli inni [świadkowie, którzy] sprawili, że ci [pierwsi] stali się krzywoprzysięzcami¹⁹⁹, a [potem] przybili następni²⁰⁰ [świadkowie, którzy] sprawili, że ci stali się krzywoprzysięzcami, to jeśli nawet było ich sto²⁰¹ – wszyscy [podlegają karze] śmierci²⁰². Rabi Jehuda mówi: To byłaby zмова, karze śmierci podlega wyłącznie pierwsza para²⁰³ [świadków]²⁰⁴.” (1,5)

¹⁹⁶ To ich świadectwo uznano za nieważne, a ich samych nie nazywa się krzywoprzysięzcami.

¹⁹⁷ Hebr. *neheragin* – dosł. ‘są zabici, uśmierceni’.

¹⁹⁸ W tekście oryginalnym *al pihem* – dosł. ‘na podstawie ich ust’.

¹⁹⁹ Tutaj rdzeń *z-m-m* występuje w koniugacji *hifil*: *wehizimum*. Podobnie jest w następnym zdaniu.

²⁰⁰ Hebr. *acherim* – dosł. ‘inni’.

²⁰¹ Chodzi tu o sto par świadków.

²⁰² Hebr. *jeharegu* – dosł. ‘zostaną zabici’.

²⁰³ Hebr. *kat* – dosł. ‘grupa, partia’.

²⁰⁴ Hałachę ustalono na podstawie opinii Mędrców.

Tannaici kontynuują zagadnienie krzywoprzysięskich świadków. Rozważa się tu problem, od kiedy podlegają karze śmierci. Saduceusze mają inną na ten temat opinię niż Mędrcy, którzy twierdzą, że po zakończonym procesie sądowym skazującym na śmierć osądzonego na podstawie – jak się później okazało – fałszywego świadectwa. Saduceusze są zdania, że krzywoprzysięzcy podlegają karze śmierci dopiero po wykonaniu wyroku na niesłusznie skazanym według zasady ‘życie za życie’ (Pwt 19,21; Kpł 24,18). Tak ujmuje to Miszna w traktacie *Makot*:

„Nie uśmierca się krzywoprzysięskich świadków, dopóki nie zakończy się [proces] sądowy. Saduceusze utrzymywali, że dopóki nie zostanie uśmiercony [skazany na podstawie ich fałszywego świadectwa], jak jest napisane²⁰⁵ ‘życie za życie’. Mędrcy odpowiedzieli im: A czyż nie jest napisane²⁰⁶ ‘Postąpicie z nim według tego, o czym fałszywie zeznał, żeby uczynić swemu bratu’²⁰⁷, a przecież jego brat żyje! A skoro tak, to dlaczego napisano: ‘życie za życie’? Czy może [być tak, że krzywoprzysięzcy podlegają karze] śmierci od chwili, kiedy ich świadectwo [okazało się fałszywe]? Werset²⁰⁸ mówi²⁰⁹ ‘życie za życie’, [żeby nauczyć nas,] że [krzywoprzysięzcy] zostaną uśmierceni tylko wówczas, gdy zakończy się [proces] sądowy.” (1,6)

Ta miszna nadal zajmuje się prawem dotyczącym krzywoprzysięzców wyjaśniając, że odnosi się ono do stu świadków w ten sam sposób, co do dwóch, tzn., że stosuje się je, gdy wszyscy świadkowie okażą się krzywoprzysięzcami. Wyrażone są tu trzy opinie: Pierwszego Tannaity, rabiego Szimona i rabiego Akiwy. Według Pierwszego Tannaity opinia dwóch świadków może unieważnić świadectwo trzech. Zdaniem rabiego Szimona prawo dotyczące krzywoprzysięstwa stosuje się wobec trzech świadków tylko w przypadku, gdy wszyscy trzej okazali się krzywoprzysięzcami. Tu wskazuje się na celowe powtórzenie wyrazu ‘świadków’. Zgodnie z opinią rabiego Akiwy trzeci świadek podlega tym samym sankcjom, co dwaj pierwsi:

„Na podstawie zeznania dwóch²¹⁰ lub trzech świadków skazuje się na śmierć’.²¹¹ Jeśli uznaje się świadectwo dwóch [świadków], to dlaczego werset wymienia²¹² trzech? Żeby przyrównać trzech do dwóch: Tak jak trzech [świadków] może sprawić,

²⁰⁵ Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

²⁰⁶ Jw.

²⁰⁷ Pwt 19,19.

²⁰⁸ Hebr. *Talmud* tu w znaczeniu ‘Nauka, Prawo’.

²⁰⁹ Hebr. *lomar* – dosł. ‘mówić’.

²¹⁰ W tekście oryginalnym *sznajim edim o szlosza edim* – dosł. ‘dwóch świadków lub trzech świadków’. Ze względów stylistycznych pominąłem tę redundancję, która jest przywołana przez rabiego Szimona.

²¹¹ Pwt 17,6.

²¹² Hebr. *parat hakatuw* – dosł. ‘pismo wyszczególniło’.

że [świadcstwo] dwóch uzna się za krzywoprzysięstwo, tak też dwóch może unieważnić świadectwo trzech. A skąd [mamy wiedzieć, że] nawet [świadcstwo] stu? Ponieważ Tora mówi²¹³: ‘świadków’. Rabi Szimon twierdzi²¹⁴: Tak jak dwaj podlegają karze śmierci²¹⁵ tylko wtedy, gdy obaj [okażą się] krzywoprzysięcami, tak też trzej nie zostaną zabici, dopóki [wszyscy] trzej nie okażą się krzywoprzysięcami. A skąd [wiemy, że dotyczy to] nawet stu?²¹⁶ Werset mówi²¹⁷: ‘świadków’. Rabi Akiwa poucza²¹⁸: Trzeciego świadka włącza się²¹⁹ tu tylko po to²²⁰, żeby [pokazać, że ta sama] surowość²²¹ [prawa] odnosi się do niego, a jego skazanie jest jak tych [dwóch]²²². Jeśli tego, kto przyłączył się do łamiących prawo, Tora karze w ten sam sposób jak łamiących prawo, to o ile bardziej tego, kto przyłączy się do wypełniających przykazanie, Bóg nagrodzi jak wypełniających przykazanie²²³.’ (1,7)

Tutaj podobnie do poprzedniej lekcji przyrównuje się dwóch świadków do trzech, a nawet do stu. Według niektórych komentatorów ta lekcja stanowi rozwinięcie wypowiedzi rabiego Akiwy z poprzedniej miszny:

„Tak jak świadectwo dwóch [świadków] jest nieważne, jeśli jeden z nich okazał się krewnym²²⁴ lub niezdatnym²²⁵ [do świadczenia]²²⁶, tak też świadectwo trzech jest nieważne, jeśli jeden z nich okazał się krewnym lub niezdatnym [do złożenia świadectwa]. Skąd [wiemy, że odnosi się to] nawet do stu²²⁷ [świadków]? [Ponieważ] Tora mówi: ‘świadków’²²⁸. Rzekł rabi Jose: Czego dotyczą te słowa?

²¹³ Hebr. *Talmud lomar*, co wyjaśniono wyżej.

²¹⁴ Hebr. *omer* – dosł. ‘mówi’.

²¹⁵ Hebr. *neheragin* – dosł. ‘są zabici, uśmierceni’.

²¹⁶ Skąd wiadomo, że żaden ze świadków nie zostanie zabity, dopóki wszyscy nie okażą się krzywoprzysięcami?

²¹⁷ Hebr. *Talmud lomar*, por. wyżej.

²¹⁸ Hebr. *omer* – dosł. ‘mówi’, co w przekładzie zmieniono ze względów stylistycznych.

²¹⁹ Hebr. *ba* – dosł. ‘przychodzi, przybywa’.

²²⁰ Trzeciego świadka włącza się z konieczności i nie można zakładać, że będzie krzywoprzysięcą.

²²¹ Hebr. *lehachmir* – dosł. ‘utrudnić’, ‘uczynić surowym’, ‘zaostrzyć’, ‘ograniczyć’.

²²² Wszyscy trzej zostaną uśmierceni, jeśli wszyscy okażą się krzywoprzysięcami.

²²³ Ponieważ nagroda za dobre czyny przewyższa karę za zło, o czym zaświadcza Tora mówiąc, że Bóg za złe czyny karze do trzeciego i czwartego pokolenia tych, którzy go nienawidzą, a okazuje łaskę do tysięcznego pokolenia tym, którzy go miłują i przestrzegają jego przykazań, por. Wj 20,5-6.

²²⁴ Por. Sanh 3,4.

²²⁵ Hebr. *pasul*.

²²⁶ Por. Sanh 3,3.

²²⁷ Ich świadectwo staje się nieważne, jeśli jeden z nich okazałby się krewnym lub niezdatnym do złożenia świadectwa.

²²⁸ Chodzi tu o powtórzenie wyrazu ‘świadków’ w Pwt 17,6. Por. wyjaśnienia do poprzedniej lekcji.

Spraw ważnych²²⁹, a w sprawach majątkowych²³⁰ świadectwo opiera się na reszcie [świadków]²³¹. Rabi²³² powiedział: Odnosi się to zarówno do spraw ważnych, jak i do spraw majątkowych. [Kiedy dotyczy to spraw ważnych?] Jeśli [nieuprawnieni świadkowie] ostrzegli [łamiących prawo]²³³, ale jeśli ich nie ostrzegli – to co mają uczynić dwaj bracia²³⁴, gdy widzą popełniającego morderstwo^{235?}” (1,8)

Poprzednie miszny nauczały, że każda ilość świadków ma status prawny dwóch świadków koniecznych, żeby świadectwo było ważne. Prawo odnoszące się do krzywoprzysięstwa stosuje się tylko wówczas, gdy wszyscy świadkowie okażą się krzywoprzysięzcami. Ponadto świadectwo jest nieważne, jeśli jeden ze świadków okazał się krewnym lub w inny sposób niezdatnym do świadczenia. Ta lekcja podaje sposób na łączenie świadków, którzy widzieli zbrodnię z różnych miejsc:

„Jeśli dwóch widziało go²³⁶ z jednego okna²³⁷ i dwóch widziało go z innego okna²³⁸, a jeden w środku²³⁹ go ostrzegł, i jeśli w tym czasie ktoś spośród jednych wdział drugich, to [stanowią] oni²⁴⁰ jedną [grupę] świadków²⁴¹, a jeśli nie²⁴², to [tworzą] oni²⁴³ dwie grupy świadków. Jeśli jednak jedna [para świadków] okazała się krzywoprzysięzcami, to [zarówno przestępca jak i fałszywi świadkowie²⁴⁴] podlegają karze śmierci²⁴⁵, a druga [para świadków] jest wolna²⁴⁶. Rabi Jose mówi: W żadnym

²²⁹ Tak też tłumaczy: Danby, s.402, Kehati, Mak 1,8 i Neusner, J., *The Mishnah. A New Translation*, Yale University Press, New Haven – London 1988, s. 612. Hebr. *dinei nefaszot* można by przetłumaczyć jako ‘sprawy osobowe’.

²³⁰ Hebr. *dinei mamonot* – dosł. ‘sprawy pieniężne’.

²³¹ Gdyż świadectwo pozostałych świadków jest zgodne z prawem.

²³² Rabi Jehuda Hanasi. Według jego opinii bez różnicy czy są to sprawy ważne, czy majątkowe, jeśli byliby trzech świadków lub nawet więcej, ale jeden z nich okazałby się krewnym lub niezdatnym do złożenia świadectwa, to jest ono nieważne. W przypadku spraw ważnych – zdaniem rabiego Jehudy Hanasi – świadectwo jest nieważne tylko wtedy, gdy nieuprawniony świadek ostrzegł przestępcę.

²³³ Hebr. *bahen* – dosł. ‘ich’.

²³⁴ Razem z trzecim świadkiem, który nie jest z nimi spokrewniony, por. Albeck IV 223; Kehati, Mak 1,8.

²³⁵ Hebr. *szerau beechad sheharag et hanefesz* – dosł. ‘którzy widzieli jednego, który zabił istotę [ludzką]’. Problem polega tu na tym, żeby choć jeden z braci mógł być drugim świadkiem razem z tym, który jest dla nich osobą niespokrewnioną. Stanowiliby wówczas dwóch uprawnionych świadków.

²³⁶ Osobę zmierzającą popełnić zbrodnię.

²³⁷ Hebr. *mechalon ze* – dosł. ‘z tego okna’.

²³⁸ Jw.

²³⁹ Ktoś, kto stał pośrodku między dwoma oknami.

²⁴⁰ Hebr. *elu* – dosł. ‘ci’.

²⁴¹ Hebr. *edut achat* – dosł. ‘jedno świadectwo’.

²⁴² Jeśli nikt spośród jednych nie widział drugich.

²⁴³ Hebr. *elu* – dosł. ‘ci’.

²⁴⁴ Hebr. *hu wehen* – dosł. ‘on i oni’.

²⁴⁵ Hebr. *neheragin* – dosł. ‘są zabijani, uśmierceni’.

²⁴⁶ Nie podlega karze. Wśród tej grupy świadków nie ma żadnego krzywoprzysięzcy.

wypadku nikt nie podlega karze śmierci, dopóki nie zostanie ostrzeżony przez dwóch świadków²⁴⁷, jak jest napisane²⁴⁸: ‘na podstawie dwóch świadków’²⁴⁹. Innym wyjaśnieniem²⁵⁰ ‘na podstawie dwóch świadków’, że Sanhedryn nie będzie słuchał tłumacza²⁵¹.’ (1,9)

Zgodnie z Torą każdy, kto nieumyślnie zabił człowieka, powinien schronić się w mieście ucieczki (Lb 35,11-15). Tym zagadnieniem zajmuje się drugi rozdział traktatu *Makot*, który precyzuje, kogo można uznać za nieumyślnego mordercę i komu przysługuje prawo schronienia się w mieście ucieczki przed mścicielem krwi. Zagadnienie nieumyślnego zabójcy wykracza jednak poza ramy podjętego tematu.

Bibliografia

- Albeck, Ch., *Szisz Sidre Miszna* (hebr. Sześć Porządków *Miszny*), Jeruzalaim (Jerozolima) 2008.
Biblia Hebraica Stuttgartensia, Ed. Elliger, K., Rudolph, W., Stuttgart 1969.
 Danby, H., *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory Notes*, Peabody, Massachusetts 2016
 Kehati, P., *The Mishnah. A New Translation With a Commentary*, (Transl.) Rafael Fisch, Jerusalem 1994
 Kehati, P., *Misznejot mewoarot*, Jeruzalaim 2003
 Marcinkowski, R., *Miszna: Naszim (Kobiety)*, Wstęp, przekład z języka hebrajskiego i opracowanie: Roman Marcinkowski, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016.
 Marcinkowski, R., (red.) *Miszna: Moed (Święto)*, Warszawa 2014.
 Marcinkowski, R., (red.) *Miszna: Zeraim (Nasiona)*, Warszawa 2013.
 Marcinkowski, R., *Paradygmaty religijności w judaizmie rabinicznym*, Kraków 2004.
 Neusner, J., *The Mishnah. A New Translation*, New Haven – London 1988.

Programy komputerowe:

Hebrew Master Collection (Accordance 13)

The Responsa Project 23 Plus. Ramat Gan: Bar-Ilan University

²⁴⁷ Hebr. *sznei edaw* – dosł. ‘dwóch jego świadków’.

²⁴⁸ Hebr. *szeneemar* – ‘jak powiedziano’.

²⁴⁹ Pwt 17,6.

²⁵⁰ Hebr. *dawar acher* – dosł. ‘inna sprawa’.

²⁵¹ Sanhedryn nie przyjmuje świadectwa przez tłumacza, który mógłby coś zmienić w swoim przekładzie. Ponadto sędzia rozmawiający bezpośrednio ze świadkiem lepiej go rozumie, jeśli zna jego język. Stąd wniosek, że sędzia powinien znać język świadka, por. Albeck, tamże; Kehati, tamże.